

ROKAS FLICK

†
Pradinge
klajojanciam
smēlyje

Romanas apie senovės
kuršius

Alma littera

ANTRAS SKYRIUS

Haroldo tėvai, vergė Luka ir būrėja Galinda

Vasarai įsibėgėjant, sėjinio* viduryje, Haroldas turėjo sulaukti pilnametystės. Tos šventės kiekvienas laisvasis kuršių jaunuolis laukė su dideliu jauduliu, nes bus priimtas į vyrus ir prisaikdintas kaip karinės družinos narys. Iškilmių išvakarėse Haroldas ir jo brolis Andis gulti nuėjo anksti, tik ilgai negalėjo sudėti bluosto, kalbėjosi apie šventę ir laukiančias linksmybes: šaudymą iš lanko, šokinėjimą per laužą, o svarbiausia, apie vyriškos nekaltybės praradimą.

Kitą dieną, ankstyvą rytą, į pilies menę, kur miegojo Haroldas ir Andis, nė nepasibeldęs įžengė jų tėvas Narsusis Lokertas. Konungą atlydėjo nė per žingsnį nuo jo, savo valdovo ir karinės družinos vado, nesitraukiantis pavaduotojas žvairakis Piktasis Zangis. Tikrasis karinės družinos vado pavaduotojo vardas, kaip ir jo tėvo bei tėvo tėvo vardai, buvo kuršiškas – Strangulis, bet žmonės šiam narsiam ir gerbiamam kariui davė prūsišką pravardę – zangėmis prūsai vadino piktas rudąsias skruzdes.

Kai Haroldas pamatė tėvą, jam dingtelėjo, kad konungas atėjo norėdamas pirmasis pasveikinti sūnų su pilnametyste. Tėvas

* Birželio.

buvo vienplaukis, bet užsidėjęs metalinius grandžių šarvus, prie šono odinėje makštyje kabojo Damasko plieno dviašmenis kalavijas sidabro gijomis puošta rankena. Karinės družinos vado pavaduotojas Piktasis Zangis atrodė lyg mietą prarijęs. Jis stovėjo išsitempęs, vilkėjo kario drabužiu, buvo su kūgio formos metaliniu šalmu su metaliniu antveidžiu, saugančiu kaklą ir nosį.

– Kelkis, Haroldai! – griežtai paragino tėvas. – Vilkis kario drabužius. Turime skubiai išjoti.

Vaikinas net pabalo tai išgirdęs.

– Kas nutiko? – paklausė kunungo. – Gal danai ar svebai Palangos uostą užpuolė?

– Niekas nieko neužpuolė, – atsakė tėvas. – Tuojau vergė Luka atneš molinį dubenį su vandeniu. Nusiprausk ir sėsk prie stalo. Pavalgysi, ir į kelionę, – ir daugiau nieko nepaaiškinęs apsisukęs išėjo iš menės.

Tarpduryje su dubeniu rankose pasirodė vergė Luka. Ji jau antrus metus vergavo šioje pilyje, nuo tada, kai Haroldo tėvas parsigabeno ją iš Gotlando salos, nupirkęs vergų turguje. Neatsispyręs vergės grožiui, kunungas nepagailėjo už merginą pieningos karvės ir mėsinio jaučio. Luka buvo kilusi nuo vandeningos Dunos* aukštupio, kadaise gyveno vienos rusėnų žemės pakrašty. Kaip karo grobis su kitais savo gentiniais pateko į svebų vikingų nelaisvę, galiausiai atsidūrė ja susižavėjusio kunungo pilyje Eketėje. Dabar jai, kaip ir Haroldui, buvo dvidešimt metų.

Vergės Lukos grožis iš tikrųjų buvo išskirtinis. Aukšta, liemuo lyg vapsvos, vešliais lininiais garbanotais plaukais, supintais į storą kasą iki juosmens. Žvilgsnis liūdnotas, akys didelės,

* Senovinis Dauguvos upės pavadinimas.

mėlynos, blakstienos ilgos, riestos. Slaviškas veidelis ovalus, su nedidele, bet ir ne per maža nosyte, burna nedidelė, lūpos putlios, geidulingai raudonos, dantys balti kaip perlai. Ir gyvenvietės jaunuolių, ir solidžių vyrų žvilgsnius labiausiai traukė vergės Lukos krūtinė. Didokos standžios krūtys vyrus tiesiog varė iš proto. Jai einant su nešuliu ant galvos, krūtys po baltais drobiniais marškiniais dar labiau išryškėdavo, ir kiekvienas sutiktas vyras svajojo bent sykelių sugriebti vergę už geidulingų apvalumų. Vaikščiojo Luka tiesi, lengvu spyruokliuojančiu žingsniu, ritmingai kraipydama klubus. Kalbėjo lėtai, žemu dusloku balsu, stengdamasi aiškiai ištartį kiekvieną išmoktą kuršišką žodį.

Kadaise, vergei Lukai tik atvykus į Eketės pilį, konungas Narsusis Lokertas prie stalo mestelėjo lyg rimtai, lyg juokais:

– Tau, Haroldai, Luka bus gera mokytoja, kai ateis laikas prarasti vyrišką nekaltybę.

Visos šeimynos, pietaujancios prie vieno stalo, akys nukrypo į Haroldą. Vaikinas išraudo iki ausų kaip vėžys ir iš padilbų nužvelgė netoliese sėdinčią vergę Luką. Tėvas dėbtelėjo į sūnų, paskui į vergę ir nusikvatojo. Haroldo motina, konungo Lokerto žmona, net pyktelėjo ant savo vyro:

– Nėra ko žvengti ir dantis rodyti. Ar alkanas žvėris, ar apgirtęs vyras – viena ir tas pat. Sūnui dar ne laikas galvoti apie kūniškus dalykus.

Konungas kaipmat pasijuto žmonos įžeistas. Pašoko ir kumščiu tvojo į stalą.

– Kas čia šeimnininkas? – užriko. – Tu ar aš?! Dar kartą išgirsiu tokius žodžius, dantų nesurinksi.

Haroldo motina susigūžė ir išsigandusi nuščiuvo. Nuleido galvą ir sėdėjo lyg akmeninė. Ir Haroldas nesusivaldė. Norėdamas užstoti motiną prabilo:

– Nereikia taip, tėve! Neleisiu skriausti savo motinos. Aš pats sugebėsiu susirasti tą, kuri padės man prarasti vyrišką nekaltybę.

Konungas tylėdamas piktai spoksojo čia į sūnų, čia į savo žmoną. Pagaliau kiek aprimęs tarė:

– Gerai, kad užstoji savo motiną. Tačiau iki pilnametystės esi snarglys ir privalai klausyti tėvo, žemių valdovo, nurodymų. Todėl, mielas mano vyresnysis sūnau Haroldai, dėkis kepurę ant galvos ir marš nuo stalo.

Haroldas nenorom pakluso tėvui ir paliko pilies židinio menę, kur buvo šeimynos valgomasis. Po to kivirčo nutekėjo nemažai laiko. Haroldas apie jį net pamiršo. O jo motina konungė Ingvilda, kaimyninės Duvzarės žemės valdovo Dorno sesuo, nuo to laiko labai pasikeitė. Po pilį slankiojo lyg nesa-va, dažnai niekam nieko nesakiusi, lydima vyriausiojo žynio ar vieno iš jo padėjėjų, sėsdavo į jai skirtą lengvą burlaivį ir Danės upe, tada Didžiosios jūros pakraščiu plaukdavo į Mėguvos žemės valdas. Pasiekusi Palangą, apsistodavo Šventosios Ugnies aukuro šventykloje ant kalno prie pat jūros ir prie vaidilučių saugomos šventosios ugnies pasinerdavo į tylius apmąstymus. Konungas Narsusis Lokertas tokiam žmonos įnoriui neprieštaravo. Jam buvo net gerai, kai Ingvildos nebūdavo pilyje kelio-lika dienų. Niekam nebuvo paslaptis, kad džiugesio priežastis yra vergė Luka.

Gražioji vergė išsyk pakerėjo konungą Narsųjį Lokertą. Jis nesivaržė šeimynykščių, nesislapstydamas plekšnojo praeinančiai pro šalį Lukai per užpakalį ar gnybtelėdavo standžią krūtį. Niekam nebuvo paslaptis, kad konungui paliepus vergė Luka po sunkios darbo dienos privalėjo nakčia šildyti jo guolį, iki ryto tenkinti pilies valdovo aistras. Konungė Ingvilda ir abu jos sūnus visa tai žinojo, bet tylėjo. Dažnai būdavo, kad vergė

Luka, išlipusi iš konungo guolio, kitą rytą vaikščiodavo išsekusi, pajuodusiais paakiais, bet vis tiek kartu su konungo žmona sėsdavo prie staklių ir ausdavo trinksėdama šaudykle arba ruošdavo jovalą didelei kiaulių bandai. Haroldas matė, kaip jo motina sukandusi dantis šnairuoja į konkurentę – gražiąją vergę Luką. Toji būdama šalia konungės jautėsi labai nesmagiai, kartais net apsiverkdavo. Haroldo motina kantriai tylėjo. O ką ji galėjo padaryti, ypač kai ant jos pečių gulė ūkis su visais pilies žmonėmis, su gyvuliais tvartuose, kai reikėjo gaminti valgį ir rūpintis vaikų ir vyro drabužiais. Ji buvo konungo žmona, tad dalį darbų, ypač sunkiausių, galėdavo patikėti kitiems, bet jos pareiga buvo pasirūpinti, kad visi darbai būtų padaryti laiku. „Ką aš daryčiau be pagrindinės padėjėjos vergės Lukos?“ – lyg guosdamasi mintyse dūšaudavo ji. Todėl net ir žinodama apie savo vyro ir vergės naktinius išdykavimus, taikstydavosi su tokia padėtimi kaip ir kitos kuršių žmonos.

Po metų vergė Luka pasijuto nėščia. Labai to neslėpė, vaikščiojo išblyškusi, kartais šalto prakaito išpilta, sublogavusi žiaukčiodavo, mesdavo iš rankų šaudyklę ir lėkdavo iš menės, kad lauke išsivemtų. Konungė visa tai matydama širdyje net džiūgavo. Vylėsi, kad jos vyras konungas Narsusis Lokertas dabar jau išvarys vergę Luką iš pilies su visu jos benkartu.

Vieną dieną, norėdama sužinoti vyresniojo sūnaus nuomonę, o tikriaus, tikėdamasi jo pritarimo, konungė Ingvilda kreipėsi į Haroldą:

– Ar matei, kas nutiko vergei Lukai? Ji pastojė nuo tavo tėvo. Kaip manai, ar konungas neprivalėtų išgrūsti jos iš pilies ir iš gyvenvietės?

Haroldas širdyje galėjo gražiosios Lukos. Nenorėdamas įžeisti motinos, tik tiek tepasakė:

– Ne iš meilės, o iš baimės ožka ėjo su vilku šokti. Dėl to, kas atsitiko, vergė Luka nekalta. Ji tai darė tėvo verčiama. Tai

vis per tuos keliadienius tėvo dzirus*. Kuri moteris drįstų pasi-priešinti konungo valiai, jei būtų jo verčiama?

Ingvilda nieko neatsakė sūnui. Giliai atsiduso ir vėl ėmė nervingai šokdinti šaudyklę.

Sūnus neskubėjo išeiti, kurį laiką stebėjo motiną.

– Reikėtų vergei Lukai padėti, – pasakė negarsiai. – Žinau, moterys gerai išmano, ką daryti, kad vaiko nebūtų. Luka dar tokia jauna.

– Gal iš proto išsikraustei?! – sušuko konungė. – Pulsiu aš mat padėti tai mergai! Nesulauks! O tau, matau, ne motinos gaila, bet tos rusėnės pasileidėlės. Matyt, ir pačiam neprošal būtų su ja pasiritinėti.

Haroldas nesupyko ant motinos, priešingai, pamėgino numaldyti jos įniršį:

– O kas bloga atsitiks, jei tu padėsi vergei Lukai? Mažiau bus žmonių apkalbų. Ir tau pačiai bus ramiau. Neatsisakyk, mama, padėk tai mergaitei, jeigu ji tavęs paprašytų.

Konungė tylėjo. Sėdėjo giliai susimąščiusi ir kažką svarstė. Po kurio laiko prabilo:

– Gerai. Jeigu taip manai ir jeigu ta mergšė manęs paprašys, neatsisakysiu jai padėti.

Gal vergė Luka sūnaus ir motinos pokalbį paslapčia nugir-do, gal kažkas merginai pasakė, bet po kelių dienų ji labai ne-drąsiai kreipėsi į konungę, kai abi židinio kambaryje gamino valgi:

– Tavo šviesybe, konunge Ingvilda, noriu į tave kreiptis ir prašyti pagalbos.

Konungė Ingvilda iš papildų pažvelgė į merginą ir nutaisiu-si rimtą miną abejingai paklausė:

– Na, ir kas atsitiko, kad staiga prireikė mano pagalbos?

* Puotų (*kurš.*).

Vergė Luka pravirko ir springdama ašaromis tyliai sušnabždėjo:

– Aš nėščia. Jau kokie trys mėnesiai. Labai noriu atsikratyti vaiko, bet nežinau kaip.

Klausantis Lukos, konungės krūtinėje iš jaudulio spurdėjo širdis, bet ji neišsidavė, lyg nieko nenutuokdama paklausė vergės:

– Ir kas vaiko tėvas?

Vergė Luka staiga išraudo kaip ugnis, kaltai žvilgtelėjo į savo šeimininkę ir išlemeno:

– Jūsų vyras, konungas Narsusis Lokertas.

Daugiau konungė nieko neklausinėjo. Po valandėlės užsimetė ant pečių vilnonę gražiai išmargintą skarą su žalvariniais žiedeliais apačioje, po kaklu susegė žalvarine sege su dviem puošniais žiedais, sujungtais grandinėle, ir niekam nieko nesaikiusi išėjo iš pilies.

Haroldas tuo metu buvo prie upės, uosto krantinėje, su atvykusiais iš Birkos svebų pirkliais aptarinėjo, kaip greičiau iškrauti atplukdytą druskos krovinį ir pirkimo sąlygas. Iš tolo pamatęs motiną, nulydėjo ją žvilgsniu. Konungė Ingvilda nusileido nuo priešpilio kalvos ir luotu persikėlė į kitą Danės upės krantą. Vaikinas suprato, kad ji siauru užžėlusiu taku keliaus į Alką, tenai, kur tankių medžių paunksmėje stovi į žemę susmegusi maža trobelė. Toje bakūžėje gyveno senoji Galinda, garsi žiniuonė ir žolininkė, patikima motinos draugė ir patarėja.

Pūtė ožinis*, ir konungė Ingvilda jau iš tolo užuodė įvairius kvapus, kuriuose skendėjo žolininkės ir žiniuonės stuba. Virš stubos pro stogo plyšį į dangų kilo tamsių dūmų stulpas. Šiek tiek pakilęs, vėjo nublokštas jis vėl leidosi žemyn, pasklisdamas po visą apylinkę ir skleisdamas aštrų degėsių tvaiką, sumišusį

* Kuršiškai – pietryčių vėjas (kai saulė būna Ožiaragio žvaigždyne).

su kažkokių žolynų kvapais. Pravėrusi stubos duris konungė iškart atsidūrė prie keturkampio akmenimis apdėto židinio. Prikistas alksnio atliekų ir įvairiausių augalų bei sausų žolių, jis, jau bebaigiąs kūrentis, ir skleidė tą ypatingą kvapą, kuris pasitiko ateinančią konungę Ingvildą. Virš židinio ant dviejų šatrų* kabėjo keliolika įvairaus dydžio degto molio puodų, juose garavo kažkokie viralai.

Kai prasivėrė stubos durys, senoji žiniuonė ir žolininkė Galinda nė nekrūptelėjo. Ji sėdėjo prie grubaus medinio stalo, dėliojo mažytes keturkampes degto molio plokšteles, kuriose buvo įbrėžti kažkokie ženklai, ir tyliai pati sau kažką kalbėjo.

Senoji Galinda iš tiesų nebuvo labai sena. Tačiau nemažai metų praleidusi svebų vergovėje ir daug išgyvenusi, dabar vaikščiojo susikūprinusi, gilių raukšlių išvogotame veide atsispindėjo patirti vargai, galva buvo be laiko pražilusi. Ankstyva senatvė įrėžė lemties ženklus liesame žiniuonės kūne. Tačiau dievai apdovanojo Galindą neiline išmintimi ir gebėjimais. Ji galėjo atspėti žmogaus ateitį, nujausti artėjančią nelaimę ar net pražūtį.

Konungė Ingvilda buvo ne sykį girdėjusi Galindos gyvenimo istoriją ir vis ją prisimindavo, kai keliaudavo pas žiniuonę patarimo.

Galinda ilgus metus praleido pas sebus – buvo jų vergė. Iš kitų vergų ji išsiskyrė įgimta išmintimi, nuojauta ir pastabumu. Paskutiniaus vergovės metais, kai gyveno pas vieną jarlą**, netgi padarė nemenką įtaką šeiminkui ir jo vaikams. Stebėtina sėkmė žinant, kad svebų karaliai paprastai būdavo būtent iš jarlų luomo.

* Kuršiškai – lazda (lazdyno stiebas).

** Vikingų laikais skandinavų aukščiausio luomo žemvaldys.

Pranašauti Galinda išmoko palengva. Gyvendama svebuose susidraugavo su viena garsia vietine žolininke ir runų rašto žinove bei aiškintoja. Toji moteris jarlo ir jo žmonos būdavo dažnai prašoma, kad pasitelkusi runas ir kitus burtus atskleistų didikui ar jo šeimos nariams jų likimą, papasakotų apie galimas grėsmes. Galinda atidžiai stebėjo vietinę žiniuonę ir mokėsi iš jos runų rašto ir kitų dalykų.

Likimas lėmė taip, kad kuršiai, kuriems vadovavo konungas Narsusis Lokertas, užpuolė svebų karalystės pietinę pakrantę, apiplėšė ir išžudė visą didiko, pas kurį vergavo Galinda, šeimą. Galindai vienintelei pavyko pasislėpti. Tačiau vėliau, po dviejų ar trijų naktų, ji išlindo iš savo slėptuvės ir pasidavė Narsiajam Lokertui, mat pritrūko maisto ir vandens. Sumelavo, kad yra vergė kuršė iš Piemarės žemės pakraščio, iš Gruobinės gyvenvietės. Narsusis Lokertas, iš kitų belaisvių svebių sužinojęs apie Galindos galias, liepė moteriai eiti į jo laivą.

– Tave svebai giria, kad esi gera būrėja ir pranašė, – pasakė Galindai. – Išburk man likimą. Jeigu aš tavimi patikėsiu, pasiimsiu tave kartu ir būsi saugi. Jeigu nepatikėsiu, atiduosiu savo jūreiviams, kad gautum galą.

Galindai iš baimės širdis daužėsi krūtinėje. Ji buvo girdėjusi apie kuršių vadą Narsųjį Lokertą – aplink tik ir sklandė kalbos apie to pirato žiaurumą. Ir štai ji susidūrė su juo akis į akį. Nors, tiesą sakant, iš arti konungas neatrodė siaubūnas. Na, vyras raumeningas, kovų randų kiek subjaurotu veidu, vaikščiojo prasižergęs, lyg nelabai tvirtai jaustūsi ant žemės, bet akys veikiau pašaipios ir linksmos nei žudančios žmogų. Žodžiu, ne gražuolis, bet ir ne baisuolis. Tik va balsas tikrai atgrasus: stiprus ir gergždžiantis. Nuo to garso net šiuropuliai per nugarą nueidavo.

Kiek apsiraminsi Galinda nedrąsiai žengė į laivą.

– Judinkis! – užriko Narsusis Lokertas. – Man jau kyla įtarimas, ar iš tikrųjų esi kuršė. Tavo kalba ir judesiai kažkokie nekuršiški. Ar tik nemeluoji man, kad esi mūsų gentainė?

Galinda suprato, kad nuo atsakymo priklausys jos likimas. Ji priėjo prie pat Lokerto ir ramiu balsu prakalbo:

– Aš jau kelios dešimtys metų esu svebų vergovėje. Nuolat girdėjau ir kalbėjau tik svebų kalba. Labai retai tekdavo prabilti kuršiškai, nebent – kai turėdavau padėti savo ponams susišnekėti apklausiant kuršius belaisvius. Daug ką primiršau, o kai ką ir visai užmiršau. Todėl ir mano kuršiška kalba tokia netikra. O ir kojos jau nebe tos, kad kaip stirna šokčiau į laivą.

Narsusis Lokertas tylėdamas iš klausė Galindą, tada mostelėjo į denyje sukrautas dėžes.

– Užteks burną aušinti, – pasakė. – Sėskim tenai ir nusakyk man mano ateitį.

Galinda pakluso. Atsisėdo priešais Lokertą, kurį laiką įdėmiai žvelgė jam į randuotą veidą, į piktas akis, paskui prabilo:

– Tavo laivai, prikrauti svebų turto, jau ruošiasi pakelti bures ir plaukti į namus. Įspėju tave, šiandien to nedaryk. Kelyje tavo laivų laukia svebų karaliaus Olafo pasala. Daug žmonių gali žūti, o prisigrobtas turtas pradings. Išsiųsk vieną ar du laivus į žvalgybą be jokio turto. Jie turi būti greiti ir manevringi, kad galėtų suklaidinti svebų karalių Olafą.

Narsusis Lokertas susimąstė. Nežinia kodėl pats juto pavojų. Paklausęs Galindos patarimo, jis pasikvietė artimą pagalbininką, patyrusį jūrininką, ir liepė iš aštuonių karo laivų šiandien namų link pasiųsti tik du. Svebų sidabrą, kitas brangenybes ir druską liepė sukrauti į pasiliekančius laivus. Paskui vėl susirado Galindą ir tyliai tarė:

– Įspėju tave, moteriške: jeigu neišsipildys tavo pranašystė, liepsiu tave paskandinti.